

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نام درس

سبک‌شناسی بیان قرآن

سرفصل جلسات

استاد

دکتر عبدالهادی فقهی‌زاده

تنظیم:

آموزش‌های آزاد مرکز آموزش الکترونیکی دانشگاه قرآن و حدیث

خرداد ۱۳۹۵

فهرست

۳	معرفی درس
۴	جلسه اول
۴	کلیات و تعاریف
۵	جلسه دوم
۵	مختصات سبکی بیان قرآن
۶	جلسه سوم
۶	مختصات سبکی بیان قرآن، تناسب آیات (۱)
۷	جلسه چهارم
۷	مختصات سبکی بیان قرآن، تناسب آیات (۲)
۸	جلسه پنجم
۸	مختصات سبکی بیان قرآن، تناسب آیات (۳)
۹	جلسه ششم
۹	مختصات سبکی بیان قرآن، تناسب آیات (۴)
۱۰	جلسه هفتم
۱۰	مختصات سبکی بیان قرآن، تناسب آیات (۵)
۱۱	جلسه هشتم
۱۱	تناسب سوره‌ها (۱)
۱۲	جلسه نهم
۱۲	مختصات سبکی بیان قرآن، تناسب سوره‌ها (۲)
۱۳	جلسه دهم
۱۳	مختصات سبکی بیان قرآن، تکرار (تشابه لفظی) (۱)
۱۴	جلسه یازدهم
۱۴	مختصات سبکی بیان قرآن، تکرار (تشابه لفظی) (۲)
۱۵	جلسه دوازدهم
۱۵	مختصات سبکی بیان قرآن، تقدیم و تأخیر (۱)
۱۶	جلسه سیزدهم
۱۶	مختصات سبکی بیان قرآن، تقدیم و تأخیر (۲)
۱۷	جلسه چهاردهم
۱۷	مختصات سبکی بیان قرآن، فواتح و خواتیم سور (۱)
۱۸	جلسه پانزدهم
۱۸	مختصات سبکی بیان قرآن، فواتح و خواتیم سور (۲)
۱۹	جلسه شانزدهم
۱۹	مختصات سبکی بیان قرآن، فواصل (۱)
۲۰	جلسه هفدهم
۲۰	مختصات سبکی بیان قرآن، فواصل (۲)

معرفی درس

این درس با هدف آشنایی دانشجویان با سبک‌های بیان در قرآن کریم، به بررسی چند روش اساسی در این زمینه پرداخته و برای تبیین آن، جنبه‌های نظری و کاربردی را در نظر می‌گیرد. سبک‌هایی مانند: تناسب آیات، تناسب سوره‌ها، فواصل آیات، تکرار الفاظ و مفاهیم و ...

جلسه اول

کلیات و تعاریف

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ معنای لغوی و اصطلاحی «سبک»؛
- ✓ مختصات یا ویژگی‌های سبکی؛
- ✓ تعریف واژه «سیاق»؛
- ✓ تعبیر «بیان قرآن»؛
- ✓ دیدگاه‌های موجود درباره اصالت قرآن.

معرفی درس و عوامل تولید

معارفه درس

اهداف درس

معنای سبک‌شناسی

مختصات یا ویژگی‌های سبکی

تعریف واژه «سیاق»

تعبیر بیان قرآن (۱)

تعبیر بیان قرآن (۲)

دیدگاه‌های موجود درباره اصالت قرآن

چکیده

جلسه دوم

مختصات سبکی بیان قرآن

هدف درس

✓ معرفی اجمالی هشت مختصه سبکی بیان قرآن کریم.

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

مختصات سبکی بیان قرآن کریم

۱. تناسب آیات

۲. تناسب سوره‌ها

۳. فواصل آیات

۴. تقدیم و تأخیر در آیات

۵. تکرار الفاظ (مشابهات لفظی)

۶. تکرار مفاهیم (مشابهات معنوی)

۷. فواتح سوره‌ها

۸. خواتیم سوره‌ها

سایر مختصات سبکی

نکته‌ای مهم در بررسی مختصات سبکی

جلسه سوم

مختصات سبکی بیان قرآن

تناسب آیات (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ تناسب آیات و فوائد توجه به آنها.

هدف درس

مقدمه

تعریف تناسب آیات

فوائد توجه به تناسب آیات

الف) کمک به فهم قرآن و تفسیر

ب) تأکید بر اعجاز بیان قرآن کریم

ج) پاسخ به شبهات دینی مخالفان

نکته

چکیده

جلسه چهارم

مختصات سبکی بیان قرآن

تناسب آیات (۲)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ مبانی علم تناسب.

هدف درس

مبانی علم تناسب

تعریف مبانی

اشاره به دو مبنای غیرتاریخی علم تناسب

مبانی تاریخی اعتقاد به تناسب آیات در سوره‌ها

۱. اهتمام ویژه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و صحابه به قرآن کریم
۲. تشخیص سوره‌های قرآن کریم در عصر نزول
۳. ختم قرآن در زمان زندگی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)
۴. ختم قرآن در زمان زندگانی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

جلسه پنجم

مختصات سبکی بیان قرآن

تناسب آیات (۳)

اهداف درس

آشنایی با:

انواع تناسبها در ارتباط با آیات و سورهها.

هدف درس

انواع تناسبها در ارتباط با آیات و سورهها

انواع تناسبهای آیه‌ای

نوع نخست

نوع دوم

الف) تناسبهای آشکار

نمونه‌ها

ب) تناسبهای پنهان

نمونه‌ها

۱. پیوند جملات یا آیات متوالی همراه با حرف عطف

۲. پیوند جملات یا آیات متوالی بدون حرف عطف

• تنظیر

• تضاد

• استطراد

• انواع دیگر

چکیده

جلسه نهم

مختصات سبکی بیان قرآن

تناسب آیات (۴)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ آیات مشکل در حوزه تناسب آیات.

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

مقدمه‌ای در باره آیات مشکل در حوزه تناسب آیات

برخی از آیات مشکل در حوزه تناسب آیات

آیات شانزدهم تا نوزدهم سوره قیامت

آیه شصت و هفتم سوره مائده

آیه سی و سوم سوره احزاب

جلسه هفتم

مختصات سبکی بیان قرآن

تناسب آیات (۵)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ فهم صحیح قرآن با توجه به تناسب آیات.

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

مقدمه

نمونه‌هایی از فهم صحیح قرآن با توجه به تناسب آیات

آیه یازدهم سوره رعد

آیه سی و نهم سوره نجم

آیه سوم سوره نساء

چکیده

جلسه هشتم

تناسب سوره‌ها (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ انواع تناسب‌های سوره‌ای در قرآن کریم، با در نظر گرفتن ترتیبی خاص

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

تناسب سوره‌ها

انواع تناسب سوره‌ها

نوع نخست

الف) تناسب سوره‌ها بر اساس ترتیب نزول

ب) تناسب سوره‌ها بر اساس ترتیب کنونی

دیدگاه اول: انکار تناسب بین سوره‌های هم‌جوار، بر مبنای قول به عدم توقیفی بودن ترتیب آنها

دیدگاه دوم: نفی لزوم تناسب بین سوره‌های هم‌جوار، علی‌رغم اعتقاد به توقیفی بودن ترتیب آنها

دیدگاه سوم: تناسب بین سوره‌های هم‌جوار، متکی بر توقیفی بودن ترتیب آنها

انواع تناسب میان سوره‌های هم‌جوار بر اساس ترتیب کنونی

۱. ارتباط‌های مضمونی میان سوره‌های متوالی

۲. ارتباط فرجام هر سوره با آغاز سوره بعد از خود

چکیده

جلسه نهم

مختصات سبکی بیان قرآن

تناسب سوره‌ها (۲)

هدف درس

آشنایی با:

✓ انواع تناسب‌های سوره‌ای در قرآن کریم، بدون در نظر گرفتن ترتیب موجود.

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

انواع تناسب‌های مطرح شده

تناسب بین مجموعه‌ای از سوره‌ها، بدون در نظر گرفتن ترتیب موجود

الف) بر مبنای اجتهاد

ب) بر مبنای ادله روایی

طرفداران این دیدگاه:

➤ سعید حوّا

➤ علامه طباطبایی

دیدگاه برگزیده در باره تناسب سوره‌ها

چکیده

جلسه دهم

مختصات سبکی بیان قرآن

تکرار (تشابه لفظی) (۱)

هدف درس

آشنایی با:

✓ آیات تکراری، به عنوان یکی دیگر از مختصات سبکی بیان قرآن کریم

هدف درس

مقدمه

انواع تکرار در قرآن کریم (۱)

انواع تکرار در قرآن کریم (۲)

دلایل مختلف تکرار مفاهیم در قرآن کریم

چکیده

جلسه یازدهم

مختصات سبکی بیان قرآن

تکرار (تشابه لفظی) (۲)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ آیات تکراری، به عنوان یکی دیگر از مختصات سبکی بیان قرآن کریم

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

تعلیمی بر دیدگاه عدم تکرار مفاهیم قرآن

انواع تکرار مفاهیم در قرآن کریم

الف) با عباراتی یکسان

ب) با عباراتی متفاوت و در موضوعاتی واحد

نمونه

بیان نمونه‌هایی از گسترش آیات تکرار شونده در قرآن کریم

الف) آیات تکرار شده در یک سوره

ب) آیات تکرار شده در دو یا چند سوره

فواید و حکمت‌های تکرار در قرآن کریم

چکیده

جلسه دوازدهم

مختصات سبکی بیان قرآن

تقدیم و تأخیر (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ تقدیم و تأخیر، به عنوان دیگر مختصه سبکی بیان قرآن کریم

هدف درس

مقدمه

انواع تقسیم‌بندی‌ها در تقدیم و تأخیر

نوع اول، نزد علماء ادب و تفسیر

الف) ادبی و نحوی

ب) محتوایی و تفسیری

نوع دوم، نزد دانشمندان علوم قرآنی

الف) مشکل

ب) متداول

نمونه‌هایی از تقدیم و تأخیر مشکل

وجوب یا جواز تقدیم و تأخیر در انواع تقسیم‌بندی‌ها

تذکر

چکیده

جلسه سیزدهم

مختصات سبکی بیان قرآن

تقدیم و تأخیر (۲)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ تقدیم و تأخیر، به عنوان یکی دیگر از مختصات سبکی بیان قرآن کریم

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

تقدیم و تأخیرهای متداول و حکمت‌های آن

۱. تبرک و تیمن

۲. تعظیم و تکریم

۳. تشریف

۴. مناسبت

۵. ترغیب و تشویق

۶. سبق

الف) سبق زمانی

ب) سبق در تکلیف

ج) سبق ذاتی

۷. سببیت

۸. کثرت و غلبه

۹. ترقی

۱۰. حصر و اختصاص

خلاصه

چکیده

جلسه چهاردهم

مختصات سبکی بیان قرآن

فواتیح و خواتیم سور (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ فواتیح و خواتیم سور، به عنوان یکی دیگر از مختصات سبکی بیان قرآن کریم

هدف درس

مقدمه

انواع فواتح سوره‌ها در قرآن کریم

۱. ستایش خداوند

(الف) اثبات صفات مدح

(ب) تسبیح و تنزیه

۲. حروف مقطعه

حروف مقطعه و سور مقطعات

۳. جملات خبریه

۴. نداء و خطاب

۵. قسم و سوگند

۶. شرط

۷. صیغه امر

۸. استفهام

۹. دعای منفی (نفرین)

۱۰. تعلیل

چکیده

جلسه پانزدهم

مختصات سبکی بیان قرآن

فواتح و خواتیم سور (۲)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ فواتح و خواتیم سور، به عنوان یکی دیگر از مختصات سبکی بیان قرآن کریم

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

مقدمه

انواع خواتیم سوره‌ها در قرآن کریم

۱. دعا

۲. سفارش‌ها

۳. بیان فرائض

۴. تعظیم و تکریم

۵. وعده و وعید

۶. تشویق به عبادت

۷. ترغیب به جهاد و صلح رحم

۸. وصف و مدح پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

۹. دلداری دادن به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

۱۰. وصف و مدح کلام الله و پاسخگویی به مخالفان

تناسب فواتح سور با خواتیم آنها

مهم‌ترین آراء دانشمندان در حروف مقطعه و حکمت افتتاح سوره‌ها با آنها

دیدگاه اول: تلقی ساده و عادی از این حروف

دیدگاه دوم: رازانگاری و غیر قابل درک بودن این حروف

دیدگاه سوم: بیان مدت بقای امت اسلام

دیدگاه چهارم: نام‌هایی از سوره‌های قرآن

دیدگاه پنجم: رمز و ایمائی نسبت به اسماء و صفات الهی

دیدگاه ششم: حروفی بیگانه از قرآن که در جمع قرآن به آن اضافه شده

دیدگاه هفتم: اسکات کفار و جلب نظر آنان

دیدگاه هشتم: نشانه مقدم بودن سخن و اندیشه بر ماده و جسم

جمع‌بندی

چکیده

جلسه شانزدهم

مختصات سبکی بیان قرآن

فواصل (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ فواصل قرآنی و وجوه زیبا شناختی آن.

هدف درس

مقدمه

مفهوم‌شناسی فاصله در قرآن کریم

تعریف

پیشینه

نکته (۱)

نکته (۲)

نکته (۳)

وجوه زیباشناختی فواصل

۱. وحدت در کثرت

۲. توازن

۳. نظم آهنگ دلنشین

۴. تکرار

چکیده

جلسه هفدهم

مختصات سبکی بیان قرآن

فواصل (۲)

هدف درس

آشنایی با:

✓ انواع فواصل قرآنی و ساختارهای آن.

هدف درس

مروری بر مباحث پیشین

مقدمه

بیان دو نکته

انواع فواصل در قرآن کریم

۱. متوازی

۲. مطرف (معطوف)

۳. متوازن

۴. متقارب

۵. متفاوت

الف) نمونه‌هایی از متفاوت آغازین

ب) نمونه‌هایی از متفاوت پایانی

ساختارهای فواصل و انواع آن

۱. وحدت و توع در فواصل

۲. طول فقره‌ها در فواصل

۳. برابری و نابرابری قرینه‌های سجع در فواصل

۴. فواصل تکمیلی و فواصل تزییلی

چکیده

پایان